

JAZYKOVÝ OBRAZ CTI V SÚČASNEJ SLOVENSKEJ KULTÚRE

Katarína DUDOVÁ

In this report we bring reconstruction of linguistic worldview of honor 'česť' in contemporary Slovak culture. We come out from methodology of linguistic worldview, which has ethnolinguistic character. In accord with this approach our research is based on system, questionnaire and text's data, which we analyse and synthetize to the form of basic aspects (perspectives), on the basis of which is in current Slovak language conceptualized honor. As we can see, honor is semantic stabilized mostly as external expression of a deference to somebody. Complex of honor attributes acquired from system data is relatively poor, because it includes only aspects psychological, social and ethical. Questionnaire material extended especially ethical, psychological and social aspect with other relevant attributes and semantic perspectives. Text's date manifest more aspekts of honor (e. g. physical, religious aspects).

Key words: honor, linguistic worldview, Slovak language.

Úvod

Česť má v existencii každého národa dôležité miesto, pretože od toho, ako sa konceptualizuje v jazykovom vedomí jeho príslušníkov, závisí vo veľkej miere spôsob fungovania celej spoločnosti. Je to teda kľúčová hodnota potvrdzujúca nielen charakter medzil'udských vzťahov v spoločnosti, ale aj kvalitu vzťahu človeka k sebe samému. Vzťah súčasných Slovákov k tejto hodnote je mnohostranný a do veľkej miery poznačený dejinným vývojom slovenskej kultúry od pohanských čias cez obdobie prijatia kresťanstva, rôzne historické obdobia a politické diktatúry až po súčasnosť. V hesle prinášame rekonštrukciu jazykového obrazu cti v povedomí súčasnej slovenskej spoločnosti, ktorá po páde komunizmu (v roku 1989) prešla výraznou transformáciou v myslení a postojoch ľudí, čo sa odrazilo aj v chápaní sledovaného konceptu ČESŤ.

1. ČEŠŤ ako stabilizovaná hodnota

Slovníky slovenského jazyka¹ odlišujú česť od ostatných javov sveta tak, že ju vecne identifikujú ako: [1] vysoko hodnotený spoločensko-morálny stav, ktorý vyžaduje a požíva všeobecnú vážnosť; [2] dobré meno, dobrá povesť; [3] prejav alebo výraz úcty, ocenenia či vážnosti, pocta; [4] poctivosť, panenstvo, mravná čistota dievčaťa, ženy, nepoškvrnenosť. Ilustračné príklady (medzi nimi aj ustálené pomenovania a frazeologizmy) zachytené v slovníkoch však ukazujú, že česť je ešte výraznejšie sémanticky diferencovaná, ako to naznačujú slovníkové definície.

Môže to byť: a) hodnota, ktorá sa prejavuje v rôznych oblastiach ľudského života: *osobná česť, občianska č., národná č., stavovská č., profesionálna č., vojenská č.*, (SSSJ, 2006, s. 497; KSSJ, 2003, s. 96), príp. s predchádzajúcim politickým režimom súvisiaca *stranícka č., bolševická č.* (SSJ, I, 1959, s. 205); b) chránená hodnota: *zachránená č., brániť si česť, chrániť niečiu č.*, (SSSJ, 2006, s. 497; SSJ, I, 1959, s. 205); c) znevážená hodnota: *pohanená č., urážka na cti, utrhať na cti, ublíženie na cti, uberať na cti, siahnuť na česť, niekomu, pošpiniť, poškvrniť česť* a i. (SSSJ, 2006, s. 479; SSJ, I, 1959, s. 205); d) vlastnosť a schopnosť patriaca človeku: *čestný chlap, čestná žena* (SSJ, I, 1959, s. 205); *čestný človek, čestný pracovník* (KSSJ, 2003, s. 96; SSSJ, 2006, s. 497); *je to vec mojej cti, zachovať si svoju česť, zaručiť sa svojou cťou, prisahať na svoju česť* (SSSJ, 2006, s. 497; KSSJ, 2003, s. 96; SSJ, I, 1959, s. 205); e) výraz ocenenia niekoho, niečoho: *čestný titul, čestné uznanie, čestná funkcia, čestný doktorát* (KSSJ, 2003, s. 96; SSJ, 1959, s. 205; SSSJ, 2006, s. 497); *vzdať, preukázať niekomu česť, česť výnimkám* (SSSJ, 2006, s. 497; KSSJ, 2003, s. 96; SSJ, I, 1959, s. 205), príp. výraz úcty voči zosnulému človeku: *preukázať niekomu poslednú česť 'zúčastniť sa na pohrebe', česť jeho pamiatke! 'vzdanie úcty zomretému'* (SSSJ, 2006, s. 497; SSJ, 1959, s. 205); f) označenie tej oblasti osobnosti človeka, ktorá je predmetom kritického hodnotenia či dohovárania: *vstupovať niekomu do cti 'dohovárať niekomu', nemá (ani trochu) cti (v tele) 'je veľmi nečestný človek', to nám (ne)robí česť '(ne)svedčí o nás dobre'* (SSJ, 1959, s. 205, KSSJ, 2003, s. 96), g) prostriedok uistenia (príp. záruky) o pravdivosti či vierohodnosti niečoho: *na svoju česť* (SSJ, 1959, s. 205), *čestné slovo!, čestné vyhlásenie* 'písomné vyjadrenie zaručené

¹ Zaráďujeme sem najmä výkladové slovníky (uvádzame aj ich skratky): 1) KSSJ 4 = Krátky slovník slovenského jazyka 4. Red.: J. Kačala – M. Pisárčiková – M. Považaj. Bratislava: Veda 2003. 988s.; 2) SSJ = Slovník slovenského jazyka I. (A – K). Red. Š. Peciar. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1959. 811 s.; 3) SSSJ = Slovník súčasného slovenského jazyka A – G. Red. K. Buzássyová – A. Jarošová – kol. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 2006. 1134 s.

osobnou ct'ou' (KSSJ, 2003, s. 96; SSJ, 1959, s. 205); h) hovor. mravná čistota: *panenská č., pripraviť devu/pannu o česť* (KSSJ, 2003, s. 96; SSSJ, 2006, s. 497; SSJ, 1959, s. 205); i) prístup k veciam a ľuďom: *čestná práca, čestná hra, čestnejšie by bolo priznať sa* (KSSJ, 2003, s. 96; SSSJ, 2006, s. 497); j) zdvorilostná fráza v rečníckych prejavoch či oficiálnej komunikácii *je mi/bolo mi/bude mi ct'ou, mať [tú] česť, s kým mám česť, byť poctený* (SSSJ, 2006, s. 497; SSJ, 1959, s. 205); dokonca k) pozdrav za socializmu: *česť [práci]!* (SSSJ, 2006, s. 497; SSJ, 1959, s. 205).

Ako ukazuje Slovník koreňových morféme slovenčiny (2007, s. 88), v jazykovom vedomí Slovákov je česť dynamickým javom, ktorý sa vyznačuje relatívne výraznou produktívnosťou ďalších 59 derivátov prejavujúcich sa v týchto sémantických oblastiach: a) uznanie kvalít, zásluh a dôležitosti (napr. *poctiť, úcta, počesť*); b) zaslúžiť si úctu (napr. *úctyhodný, ctihodný*); c) prejav vážnosti, dôležitosti (*ctený*); d) osoba ne/prejavujúca úctu (*ctiteľ, nactiut'fhač*); e) pociťovanie vlastnej hodnoty (*sebaúcta*); f) ambícia (napr. *ctižiadosť, ctibažne, ctibažník*); g) ubližovať na cti (napr. *neúcta, nactiut'rhane, zneuctiť*); h) vzťah k mravným hodnotám (napr. *poctivý, nepoctivý, nepoctivo*); i) charakternosť a statočnosť (napr. *čestne*); j) nedostatok charakternosti (napr. *nečestnosť, počestný*). Na rozdiel od poľštiny a bieloruštiny¹ koncept ČESŤ má v slovenčine iba minimálny súvis s derivátmi z koreňa *honor-*.

Keď zosumarizujeme predchádzajúce systémové údaje, ČESŤ sa ukazuje predovšetkým ako etická, psychická a spoločenská hodnota so špecifickými významami (konkretizovanými v predchádzajúcom výklade). Slovníky slovenského jazyka a ďalšie typy slovníkov nezachytávajú česť z iných aspektov (napr. z aspektu bytového, ekonomického, politického, náboženského, fyzického, kultúrneho a pod.).

II. ČESŤ ako aktuálna a živá hodnota

Materiál získaný z dotazníkového výskumu (realizovaného v roku 2015 na 100 respondentov: 50 mužov a 50 žien) prehľbil najmä etický, psychologický a spoločenský aspekt o ďalšie relevantné príznaky, ktoré špecifikujú jazykový obraz cti v povedomí devätnásť- až štyridsaťročných Slovákov. V dotazníkoch sme od

¹ Bielorusky sa tento význam označuje *гонар* a poľsky *honor*.

Romanoslavica LII nr.1

respondentov žiadali, aby zo svojho pohľadu doplnili myšlienku: *Ked' hovorím skutočná česť, myslím tým* .

Dotazníkový prieskum ukázal, že na území celého Slovenska sa vníma ČEŠŤ primárne z etického hľadiska (39,7%)¹. Tento aspekt je spojený predovšetkým so silným vzťahom a) k pevným morálnym hodnotám a zásadám (napr. *stát' si za hodnotami; dodržiavanie morálnych zásad; vôľa konať morálne napriek zdanlivým osobným nevýhodám plynúcim z konania*)², ale dôležitú úlohu má aj b) pravda v konaní a hovorení (napr. *pravdivo konať a hovoriť; čestný človek hovorí pravdu a pod.*), c) nepodvádzanie (napr. *vlastnosť človeka alebo skupiny nepodvádzat'; neokrádať podvodmi; život bez klamstiev; neklamať a „stát' si za svojim slovom“*), d) správanie sa podľa svedomia (*konať čo najlepšie podľa svojho svedomia, i keď by to malo mať na prvý pohľad nepríjemné následky; „mať čistý štít“; „vedieť sa pozrieť do zrkadla“ a pod.*), e) dodržanie sľubu (*dodržať, čo je sľúbené; plnenie svojich sľubov a pod.*) či f) úcta (napr. *úcta voči sebe, úcta od ostatných ľudí*).

Výrazne nižšie zastúpenie mal v dotazníkovom prieskume psychologický (30,4%) a spoločenský aspekt (17,4%). Zo psychologického hľadiska tu ide predovšetkým: a) o úprimnosť (napr. *skutočná úprimnosť; byť absolútne úprimný; človek si nenasadzuje „masku“ podľa toho, s kým trávi čas a nie je sám sebou*) a b) hrdosť (*byť hrdý na niečo; hrdosť na svoj pôvod; hrdosť na život, ktorý praktizujem/vediem*), no svoje miesto tu má aj c) vlastnosť pevného charakteru (*charakternosť; mať pevný charakter*), d) odvaha bojovať (*bojovať za pravdu, za rodinu ...; bojovať za svoje presvedčenie, pravdu; pravé hrdinstvo*), e) pokora, schopnosť priznať si chybu (*čestný človek pre mňa znamená človeka, ktorý pozná svoje chyby; dokázať svoju česť aj priznaním chyby*), f) dosahovanie cieľa (*emocionálna hranica, ktorú človek neprekročí na ceste k dosiahnutiu svojho cieľa; niečo, čo sme dosiahli vlastnými silami a pod.*).

Zo spoločenského hľadiska je ČEŠŤ vnímaná ako a) vhodný prístup k iným ľuďom, pomoc okoliu (napr. *tolerantnosť voči iným ľuďom; súvisí s tým, ako človek pristupuje k svojmu okoliu; vhodné správanie voči blízkym a každému, nehľadiac na to, akej sú národnosti, rasy*), b) spravodlivosť (napr. *obrana spravodlivosti za každú cenu; človek, ktorý je férový, spravodlivý*), c) verejná mienka (*verejná mienka o danej osobe, ktorá by mala byť kladná; človek, ktorý je príkladom mne i mnohým, ak nie*

¹ Percentuálne vyjadrenie počtu všetkých odpovedí, ktoré sa dotýkali jednotlivých aspektov sledovaného konceptu.

² Príklady niektorých odpovedí respondentov, ktoré sú spoločné pre daný význam zaradený do aspektu.

rovno všetkým), d) povinnosti (*plnenie svojich povinností; nevyhýbanie sa povinnostiam; neschovávať sa pred povinnosťami*) a e) rešpekt (napr. *skutočná česť je pre človeka to, keď ho druhí rešpektujú, oslavujú za prínos v akejkoľvek sfére bytia*). Sem zaradujeme aj psychologicko-spoločenské znaky cti (12%), z ktorých respondenti uviedli a) ocenenie, uznanie kvalít (); *uznanie v zmysle skutočných ľudských pozitívnych kvalít; človek hodný uznania*), b) poctivosť (*poctivý prístup k životu a svetu; má nás viesť k poctivému konaniu*), c) zodpovednosť (napr. *zodpovedné prijatie následkov svojich činov*), d) dôležitosť, výnimočnosť (napr. *niečo, čo je pre mňa veľmi významné, dôležité*).

V odpovediach respondentov sa dokonca objavil aj politický aspekt cti (0,5%), ktorý mal iba periférne zastúpenie v zmysle kritickej negácie (*protikladom cti je zavádzanie a politická činnosť*). Česť respondenti vôbec neuvádzali ako národnú hodnotu, ktorá súvisí s existenčnou či ekonomickou stránkou jednotlivca alebo spoločnosti. Dotazníkové údaje tiež neukázali, že česť by mohla byť vnímaná aj ako kultúrna či náboženská hodnota, čo výrazne nasvedčuje textový materiál.

III. ČESŤ ako kultúrna hodnota

Ako ukazuje databáza textov rozličných funkčných štýlov a žánrov (parémie, publicistické články od roku 1989 dodnes, diela umeleckej literatúry, odborná literatúra, autobiografie, internetové texty, blogy, ako aj personálny archív autora štúdie), v súčasnej spoločenskej komunikácii vystupuje česť dvojakým spôsobom: buď v súvislosti s aktuálnymi spoločenskými otázkami stimuluje privátnu (vnútornú) stránku osobnosti človeka (čo vnáša do konceptualizácie cti dynamiku a progres), alebo sa stáva prostriedkom oficiálneho kontaktu človeka so svetom (tu dochádza k výraznejšej sémantickej stabilizácii). Medzi obidvoma spôsobmi nie sú jednoznačne vyznačené hranice, existujú tu v jednotlivých aspektoch plynulé prechody.

Česť v oficiálnej spoločenskej konverzácii. Česť v rámci oficiálnej spoločenskej komunikácie sa odкрýva na materiáli získanom zo Slovenského národného korpusu (SNK, prim-6.1-public), kde predovšetkým v textoch

Romanoslavica LII nr.1

informačného charakteru (12 483 výskytov; SNK, prim-6.1-public-inf)¹ je česť najčastejšie súčasťou ustálených slovných spojení a frazeologizmov: *je (bolo/bude) mi ct'ou, je pre mňa ct'ou, mať tú česť, slúži mu (jej) ku cti*, príp. *česť výnimkám, všetka česť, česť práci, česť pamiatke* a pod. Ustálenosť a knižnosť takýchto fráz, ako aj ich vyššia frekvencia v textoch nevyžadujúcich postoj autora (napr. náučných či administratívnych textoch) naznačuje, že česť je tu relatívne sémanticky stabilizovaná, ba až ritualizovaná. Dôležitú úlohu v tomto smere plní ich pevné zakotvenie v historicko-politickom kontexte (pozdrav *Česť práci*) či v špecifickej komunikačnej situácii (napr. zoznamovanie sa s neznámym človekom: *je mi ct'ou, mať tú česť*, pri úmrtí: *česť jeho pamiatke*), kde sa vyžaduje zdvorilosť a zachovanie istého spoločenského bontónu, normy.

Česť vo folklórnom diskurze. Iný spôsob petrifikovanosti pozorujeme v takých malých žánroch (mikrotextoch), akými sú slovenské príslovia a porekadlá zaznamenané Adolfom Petrom Zátareckým (1974, s. 138 – 449). Tu má dôležitú úlohu obraznosť, ktorá sa dotýka jednotlivých aspektov cti dlhodobo uložených v povedomí používateľov slovenčiny ako materinského jazyka. Niektoré z týchto sémantických znakov sa v súčasnosti dostali do úzadia, ba dokonca sa aj vytratil (najmä fyzický aspekt), iné sa naopak začali výraznejšie tematizovať (najmä psychologický a náboženský aspekt). Slovenské príslovia konceptualizujú česť predovšetkým ako spoločenskú hodnotu, ktorá je však úzko prepojená s existenčno-ekonomickou sférou človeka.

a) Česť v paremiologickom obraze sveta je vnímaná abstraktne iba minimálne (*Česť a dobré meno nadovšetko*. Skôr sa ctí to, čo je možné vidieť zvonku a pozorovať zmyslami, najmä zrakom: *V čom ťa vidím, v tom ťa ctím, Ako ťa vidia, takého ťa uctia*. Môže to byť niečo veľmi konkrétne, čo dopĺňa fyziologický vzhl'ad ucteného človeka alebo je vonkajším signálom o jeho funkcii či postavení: *Aký odev, taká česť*. Prejavy úcty voči druhému sú tiež spojené s konkrétnym gestom: *Dolu klobúk pred takým človekom*.

b) Z ekonomického hľadiska sa česť prirovnáva k peniazom najmä vtedy, keď je pošliapaná a zneuctená (*Nenechal na ňom za polgrajciar cti*. Vtedy je spolu s ekonomickou stránkou človeka ohrozená aj jeho existencia. Ináč je česť človeka hodnotená viac ako všetok majetok (*Dobré meno viac stojí ako všetky bohatstvá*), pretože má nevyčísliteľnú hodnotu (*Česť a dobré meno nekúpiš na trhu*). Nemožno

¹ S výrazne nižším zastúpením tohto komponentu sa stretávame v textoch odborných (2475 výskytov; SNK, prim-6.1-public-prf) a umeleckých (1677 výskytov; SNK, prim-6.1-public-img-sk).

túto jej hodnotu pripodobniť k cene jedla, remeselných výrobkov a pod., pretože sa dá vyvážiť iba vzájomnou úctou (*Česc za česc, a bryndzu za groše*), ktorá tvorí základ pre harmonizáciu spoločenských vzťahov.

c) Česť je v Zátureckého parémiách zachytená predovšetkým ako spoločenská hodnota vyjadrujúca charakter medziludských vzťahov (*Aký host', taký obrus*), ktoré sa často odvíjajú od postoja k sebe samému, sebaúcty (*Kto sám nemá cti, ten ani druhého nectí* či od vlastných zásluh (*Komu česť, tomu česť, pastierovi trúba*). V štruktúre spoločenských vzťahov existuje v prejavoch úcty vzájomná reciprocita (*Kto druhého ctí, sám z toho chválu má*), *Kto mňa ctí, ja ho víc; kto mňa nectí, ja ho nic*), ktorá sa v závislosti od rôznych okolností mení (*Prv si mne dvožil, a už mi tykáš*), *Najprv sa uctili, potom sa vyctili*), čo môže byť spojené s krivdou a s istými výčitkami ukriždeného *No, nech ťa to ctí!*). Predmetom úcty je ten, kto je v pomere k niečomu inému (napr. k zvieratú, najčastejšie k psovi) nadradený (*Nehl'ad' na psa, ale čí je pes*). Je to statočný človek, bez zreteľa na jeho majetnosť, pretože svoju česť má aj chudobný, keď žije dobre (*Chudoba cti netratí*). Ak úcta patrí aj podradenému zvieratú, jeho pán (človek) ju získava automaticky (*Kto uctí psa, uctí pána*).

d) Česť je v slovenských prísloviach a porekdlách vnímaná aj z náboženského aspektu, kde sa zvýrazňuje rozdielnosť medzi ľudským a Božím pohľadom: *Bohu ku cti, ľudom na posmech*). Rešpektovanie tejto odlišnosti človekom a zároveň stále hlbšie prijímanie Božej perspektívy vnáša do vývoja konceptu cti istú mieru dynamiky, čo možno dobre sledovať v rámci náboženského diskurzu.

Česť v náboženskom diskurze. V náboženskom diskurze nadobúda česť nielen príznaky spojené a) so spirituálnou sférou človeka (česť Bohu a jeho prikázaniam), ale česť sa objavuje aj b) z hľadiska spoločenského (česť voči autoritám, národná česť), c) ekonomického (česť ako prostriedok dosahovania ekonomického zisku) či d) psychologicko-rodového (česť muža a ženy). Dokazujú to viaceré súčasné populárno-náučné, umelecké, publicistické a internetové texty náboženskej proveniencie, ktoré najmarkantnejšie zachovávajú kontinuitu s tradíciou, a tak výrazným spôsobom odkrývajú religiózny rozmer cti v jej súčasnej podobe.

a) Už najstaršia pôvodná slovanská báseň, Proglas (úvod k staroslovenskému

Romanoslavica LII nr.1

prekladu evanjelia), ukazuje, že všetka česť a úcta patrí predovšetkým Bohu. Konštantín – Cyril v tejto svojej veršovanej skladbe vyjadruje, že ten, kto rozumie Božiemu slovu vo svojej reči a prijíma ho do svojho srdca, ten získava od neho všetku múdrosť a silu, a tak skutočne Boha ctí a chváli. Tento ideový odkaz diela z 9. storočia, opierajúci sa o Evanjelium, výrazne rezonoval v povedomí slovenského národa aj v ďalších storočiach, o čom svedčia mnohé literárne diela vysokej umeleckej hodnoty (napr. diela J. Hollého, J. Kollára, A. Sládkoviča, P. O. Hviezdoslava), hymnické piesne (Nitra, milá Nitra), no nachádza silnú odozvu aj v súčasnom náboženskom diskurze, ktorý sa realizuje v rámci cirkevných obradov (Litánie k sv. Cyrilovi a Metodovi, 2010), na internete (napr. www.cestaplus.sk), v časopiseckých periodikách (Katolícke noviny, 2015, roč. 130), v rôznych knižných publikáciách odborného a antologického charakteru (Svätý Cyril a Metod v slovenskej literatúre, 2012; Svätí Cyril a Metod medzi slovanskými národmi, 2013) či v literárnej tvorbe (M. Ferka, I. Hudca). Tu sa stretávame so ctou v kontexte úcty k Bohu a jeho prikázaniam, čo bolo hlavným zmyslom odkazu vierozvestcov Cyrila a Metoda.

b) Od úcty ku Kristovi sa odvíja aj spoločenský aspekt, a to poslušnosť či úcta voči ďalším ľuďom či autoritám, teda k rodičom, manželovi (napr. kresťanský časopis www.nahlas.sk; Vašečka, 2014), kňazom (Stanček, 2004). Tieto texty explikujú, že česť je prejavovaná nielen tomu, kto si to z ľudského pohľadu zaslúži, ale najmä tomu, kto sa dokáže zriecť seba samého, svojich potrieb a záujmov v prospech druhého. To znamená, že ctiť si druhých je prostriedkom k poslušnosti a úcte ku Kristovi. Podriadenosť ľudskej autorite má viesť človeka k úcte a poslušnosti voči Bohu.

c) Náboženský diskurz zachytáva aj rodovo-psychologické príznaky cti, ako to najvýraznejšie možno pozorovať v populárnych publikáciách poslanca a pedagóga R. Vašečku z kresťanskej edície Milovať a ctiť (2014 – 2015). Je to práve manželka, ktorá mužovi prejavuje úctu najmä svojou vernosťou či podriadenosťou manželovej láske k nej. Aj súčasná beletria (napr. Pronská, 2014) zachytáva, že z rodového hľadiska je česť oddávna výsadou hlavne muža, ktorý si ju bráni a zároveň ju potrebuje upevňovať vo vzťahu k iným ľuďom, kým žena je uctená najmä ako matka (Kuffa, 2015, s. 39).

d) Česť z ekonomického aspektu je dnes tiež preniknutá náboženským pohľadom, ktorý hľadá Boží „návod“, ako si vytvoriť dobrý finančný základ pre rodinu do budúcnosti. Dokladajú to ďalšie populárne publikácie poslanca a pedagóga R. Vašečku (napr. Financie v rodine, 2015), J. Košturiaka (2010) či Edícia

publikácií pre podnikateľov Prsteň a kľúč (napr. Kresťania a podnikanie, Právne minimum začínajúceho podnikateľa a iné). V oblasti marketingu a financií sa česť vníma ako pozitívna perspektíva pri dosahovaní ekonomického zisku.

Česť v kultúrnom diskurze. Tu sa česť vníma zo spoločenského aspektu ako a) česť národa, b) profesionálna česť, príp. c) česť v súkromnom prostredí človeka. a) Česť národa sa tematizuje pri odkrývaní duchovného bohatstva i kultúrneho odkazu našich slovanských predkov (internetový časopis Rodná cesta: <http://www.rodnacesta.sk/co-je-to-cest/>). No česť má svoje miesto aj v súvislosti s oceňovaním a oslavovaním činnosti a zásluh významných osobností slovenského národa (napr. L. Štúra, Š. Šmálika), ktorí v nepriaznivých historických časoch bránili „otázku našej národnej cti“ (Literárny týždenník 2000/40) prostredníctvom kodifikácie a zvelaďovania národného jazyka (napr. Chvála slovenčiny, 1994). Ináč sa ukazuje národná česť na navštevovanom športovom internetovom portáli šport.sk, kde sa česť pripodobňuje reprezentovaniu či zviditeľňovaniu Slovenska v rámci medzinárodných športových zápasov (napr. interview s trénerom slovenskej hokejovej reprezentácie: *Reprezentácia je česť, preto aj takéto ponuky, akú som dostal sa neodmietajú. (...)* (Dostupné na internete: <http://sport.aktuality.sk/c/191844/zdeno-ciger-bojkot-reprezentacie-si-neviem-predstavit/>).

b) Profesionálna česť sa objavuje najmä v slovenskej publicistike (Hospodárske noviny, SME), a to najmä ako politická a právnická česť, ktorá je úzko prepojená s jej spoločenským hodnotením, úctou (Dostupné na internete: <http://www.cas.sk/clanok/112069/bela-bugar-madari-si-gasparovica-nemozu-ctit-ako-prezidenta.html>). Stretávame sa s populárno-náučnými publikáciami a literatúrou faktu (Beke, 1999, Pajtinka, 2006), ktoré približujú pedagogickú profesiu, poslanie i postavenie učiteľa v spoločnosti z hľadiska psychologického i náboženského. Česť učiteľovej osobnosti je v pokornej službe žiakovi a rastu jeho charakteru, osobnosti, vzdelania. Objavuje sa tu však i prepojenie s národným a spoločenským aspektom, keď ctiť si prácu učiteľa znamená mať v úcte vzdelanie a tých mladých ľudí, študentov, ktorí svojimi „školskými úspechmi robia Slovensku dobré meno“ (Dostupné na: <http://aktualne.atlas.sk/caplovic-den-studentstva-a-boj-za-slobodu-treba-ctit-a-zveladovat/slovensko/skolstvo/>).

c) Hoci česť sa v kultúrnom diskurze spája predovšetkým s verejným životom, do istej miery sa prejavuje aj v súkromnom prostredí, v ktorom si človeka vytvára vhodné (kultúrne) podmienky pre svoj život. (napr. <http://lepsiebyvanie.centrum.sk/kuchyne/853131/kuchyne:-ctit-si-poriadok>).

Z textových údajov vidno, že ČEŠŤ sa konceptualizuje vo viacerých diskurzoch (folklórnom, náboženskom, kultúrnom, oficiálnom) ako hodnota náboženská, národná, ekonomická, spoločenská, profesionálna, rodová či rodovo-psychologická.

Záver

Na základe údajov systémových (S), dotazníkových (D) a textových (T) môžeme rekonštruovať jazykový obraz cti v súčasnej slovenskej kultúre s týmito aspektmi a príznakmi: **Etické príznaky:** [1] konať podľa pevných morálnych hodnôt, zásadovosť (D); [2] byť pravdivý v konaní a hovorení (D); [3] nepodvádzať (D); [4] chovať sa podľa svedomia (D); [5] chránená alebo znevážená hodnota (S, T). **Psychologické príznaky:** [6] psychická vlastnosť, schopnosť človeka (S, T); [7] česť ženy (S,T); [8] česť muža (S, T); [9] mať svoju hrdosť (D); [10] byť úprimným a nebyť pokrytcom (D); [11] mať pevný charakter (D); [12] mať odvahu bojovať za svoje presvedčenie (D); [13] byť schopný priznať si chybu a zlyhanie (D). **Spoločenské príznaky:** [14] česť v medziľudských vzťahoch (S, T); [15] prístup k ľuďom (S, D); [16] spravodlivosť (D); [17] verejná mienka (D); [18] česť voči autoritám (S, T); [19] česť národa, národná česť (S, T); [20] profesionálna česť (S, T); [21] prejav zdvorilosti (S, T); [22] povinnosti (D); [23] mať rešpekt (D). **Psychologicko-spoločenské príznaky:** [24] výraz ocenenia (S, T, D); [25] poctivý prístup k životu a svetu (D); [26] zodpovednosť za svoje skutky (D); [27] česť muža a ženy (S,T, D). **Fyzické príznaky:** [28] česť na základe fyzických (vonkajších) znakov človeka (T); [29] česť vo vonkajších prejavoch človeka (T). **Bytové/ekonomické príznaky:** [30] česť v súkromnom prostredí a živote (T); [31] česť ako prostriedok dosahovania ekonomického zisku (T); [32] česť je viac ako ekonomický zisk (T). **Náboženský príznak:** [33] česť Bohu a jeho prikázaniam (T). **Politický príznak:** [34] česť nie je v politike (D).

Literatúra

a) Slovníky:

- Krátky slovník slovenského jazyka. Red.: J. Kačala – M. Pisárčiková – M. Považaj. Bratislava: Veda 2003. 988s.
- Slovník koreňových morférov slovenčiny. Red.: M. Sokolová – M. Ološtiak – M. Ivanová – kol. 2. vydanie. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove 2007. 586 s.
- Slovník slovenského jazyka I. (A-K). Red. Š. Peciar. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1959. 811 s.
- Slovník súčasného slovenského jazyka A-G. Red. K. Buzássyová – A. Jarošová – kol. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 2006. 1134 s.
- ZÁTURECKÝ, Adolf Peter: Slovenské príslovia, porekadlá, úslovia a hádanky. Bratislava: Tatran 1974. 756 s.

b) Knižné publikácie:

- BEKE, E.: Bol som učiteľom. Prešov: Vydavateľstvo M. Vaška 1999. 148 s.
- Chvála slovenčiny. Dokumenty, svedectvá a vyznania. Zost. P. Hudík. Bratislava - Martin: Spolok slovenských spisovateľov 1998. 187 s.
- Cyril a Metod medzi slovanskými národmi. Zost. J. Tomko – C. Vasil'. Trnava: Dobrá kniha 2015. 276 s.
- KOŠTURIÁK, J.: Úvahy na každý deň. Bratislava: Karmelitánske nakladateľstvo 2010. 151 s.
- KUFFA, M.: Kazateľnica život. Stará Ľubovňa: KUMRAN, s.r.o. 2015. 95 s.
- Litánie k sv. Cyrilovi a Metodovi. In: Obrad prijatia a uctenia relikvií sv. Cyrila. Nitra: Biskupský úrad 2010, s. 22 – 24.
- PAJTINKA, Ľ.: Učitelia patria do neba (alebo malá pocta veľkému povolaniu). Bratislava: IŠ-Set. 2006. 210 s.
- PRONSKÁ, J.: Rytierova češť. Bratislava: Slovenský spisovateľ 2014. 255 s.
- STANČEK, L.: Kňaz. Spišská Kapitula: Kňazský seminár biskupa J. Vojtašáka 2004. 248 s.
- Svätý Cyril a svätý Metod v slovenskej literatúre. Zost. P. Liba – S. Lauková. Nitra: UKF v Nitre. 2012. 232 s.
- VAŠEČKA, R.: Milovať a ctiť – Navždy. Bratislava: Christian Project Support s.r.o. 2014. 34 s.
- VAŠEČKA, R.: Milovať a ctiť – Financie v rodine. Bratislava: Christian Project Support s.r.o. 2015. 34 s.

c) Publicistické články:

- Denníky (roky 2014, 2015): SME, Hospodárske noviny
Ďalšia periodická tlač (2000 a 2015): Katolícke noviny, Literárny týždenník

Romanoslavica LII nr.1

d) Internetové pramene:

Publicistické články zverejnené na internetových portáloch (2015): www.cestaplus.sk, www.nahlas.sk, www.rodnacesta.sk, sport.aktuality.sk, www.cas.sk, aktualne.atlas.sk, lepsiebyvanie.centrum.sk.

Čo je to česť? Dostupné na internete: <http://www.rodnacesta.sk/co-je-to-cest/>
Zdeno Číger: Bojkot reprezentácie si neviem predstaviť. Dostupné na internete: <http://sport.aktuality.sk/c/191844/zdeno-ciger-bojkot-reprezentacie-si-neviem-predstavit/>

Béla Bugár: Maďari si Gašparoviča nemôžu ctiť ako prezidenta. Dostupné na internete: <http://www.cas.sk/clanok/112069/bela-bugar-madari-si-gasparovica-nemozu-ctit-ako-prezidenta.html>

Čaplovič: Deň študentstva a boj za slobodu treba ctiť a zveľaďovať. Dostupné na: <http://aktualne.atlas.sk/caplovic-den-studentstva-a-boj-za-slobodu-treba-ctit-a-zveladovat/slovensko/skolstvo/>

Kuchyne: Ctiť si poriadok. Dostupné na internete: <http://lepsiebyvanie.centrum.sk/kuchyne/853131/kuchyne:-ctit-si-poriadok>

Slovenský národný korpus – prim-6.1-public-inf; prim-6.1-public-prf; prim-6.1-public-img-sk. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV 2013. Dostupné na internete: <http://korpus.juls.savba.sk> [Cit. 2015-10-12]